

Napló helyett IV.

Van, ami kelendő, van ami nem

Sokat beszélünk mostanság pénzről. Pénzről, ami nincs. Persze, kinek nincs?

A szomszédunknak, például, a vásároló maszek kalaposnak van. Januárban vett egy ezüst TOYOTA-t, márciusban vett hozzá egy kis FIAT-ot. Elnézem, ahogy a felesége virágot „ültet”. Egy nagy hullámpapír dobozból szedi elő a cserpes muskátlikat. Belerakja őket a műanyag ablakládákba, amiket a másik nagy hullámpapír doboz tartalmaz. Három cserép muskátli jut egy-egy ládába, nyolc láda kell ahhoz, hogy az ablakok virágba boruljanak. Az egész alig kerül többé 3000–3500 Ft-nál, és egész nyáron szép. Persze, ez csak a muskátlira vonatkozik. És van ott azért más szépség is, rogyásig. Megéri, nem?

Annak, akinek van rá pénze. Nckik van. Alig 30 évesek és már mindenkünk megvan. Mostanában egész nap bömböltetik a rádiójukat a kertben, a hintaágyon üldögélnek. Két-három órát azért dolgoznak is. Éppen szüneteltetik az ipart, talán az adóhivatalra való tekintettel.

Irigylem őket? Nem. Csak nem szeretem egész nap a maximális hangerőre állított Danubius-adót hallgatni. Pedig kifejezetten a kedvünkért szól. A legrágárabb körítéssel harsogta el a férfi: ha nem tüntetjük el a tyúkjainkat, nem vágjuk le a kakasunkat, egész nyáron nem lesz egy csendes percünk sem. Tanácsolta, hogy mit csináljunk a tyúkjainkkal, meg hogy hová költözködjék innen az egész család. Ahova való, mert ide nem, ez zöldövezet, Budán. Itt csak kalapot szabad gyártani.

Fel is jelentett, de a tanács elutasította. Maradt tehát a tőle telhető kényszerítő eszköz: a hangháború. Élőben, rádióhullámokkal.

Igaz is: miért nem vágom le a tyúkjaimat, ha ekkora perpatvart okoznak? Nincsenek többen egy tucatnál, lám, mégis milyen gond, hogy tartom őket.

Mért tartom? Amiért más: a három gyerek gyakorta éhes, a tojást mindhárom szereti. Én is szeretek bajmolódni a baromfival, minden tavasszal kiköltetek egy fészekalját. A kiskertbe is jól jön a komposzt, amit az alommal összeérlelek. Pici gazdaság ez, de sokat számít, hogy van. Így kerek, így gazdaságos, így jelent megtakarítást a mi „tárcánk”, a mi pénzügyi tárcánk számára.

No, de ha nincs egy percnyi csöndünk miattuk??

Igaz. Nincs. És állítólag miattuk. De ki garantálja, hogy ha „kiterckem a tyúkjaim nyakát”, akkor a szomszéd elzárja a jótorkú magnórádióját?

Hogy akkor majd nem szól reggeltől estig a Danubius? Lehet, hogy akkor pont a kutyaugatást kell megtorolnia rajtunk, vagy a gyerekek lesznek túl hangosak számukra. Vagy egyáltalán. Ez a törvényen és jogon kívül eső terület.

Ezért nem engedek a zsarolásnak.

De mitől ilyen megveszekedettek ezek a fiatal emberek? Meggyőződés, hogy a könnyen keresett pénztől. A soktól. Mindenük van már: videomagnót néznek fél éjszaka, miközben az írógépet verem, látom, ahogy villognak a televíziójukban a fények, egymást követik a kazetták. Van háromszintes házuk Budán, van minden luxussal felszerelt lakásuk, kertjük, kis medencéjük; vannak jópénzű és jókedvű barátaik, akikkel éjszaka visongva, meztelenül fürdőznek és akikkel egymást tépik hajnalban, részegen az idilli kis kertben.

Mindennek fedezete a nagy üzlet: a kalap. Abban az esztendőben, amikor a nyugati divatbemutatók kifutóin már nem lehetett manőkent kalap nélkül látni, a magyar ipar beszüntette a kalapgyártást. Évek óta veszteséges volt. Persze lehet, hogy divat ide, divat oda, veszteséges maradt volna továbbra is. Kisipari szinten viszont nem az. Sőt. És még egyszer sőt. . .

De hát kit akarok én hibáztatni? A kisipart, aki ezt a fontos hiánycikket időben és megfelelő választékban produkálja? Vagy esetleg az nem tetszik, hogy becsületes munkájukért jó pénzt kapnak a kalaposok? Hány szűk esztendő után indult be ez az üzlet? Hiszen már csaknem kihaló szakma volt, mikor hatalmas konjunktúrája bekövetkezett.

Tudom. Tíz éve még csaknem olyan reménytelen szakma volt, mint írónak lenni. Ma már nem az. Ennek csak örülhetünk. Sőt. Bizakodást meríthetünk ebből a történetből: hátha egyszer hasonló fellendülést ér meg az irodalom is.

Egyelőre nem sok jel mutat erre. Az a szerkezet, ami korábban a magyar irodalmat „kibocsátotta”: a nagy, központi kiadók, a központilag finanszírozott és kormányozott irodalmi lapok végnapjaikat élik. Nincs dotáció. Az állam zsebében behúzták a cipzárat.

Tanulságos történetet mesélt festő ismerősöm.

Egy alföldi városka több évtizede minden nyáron képzőművésztabort rendez. Két hétig ott laknak, esznek, isznak a meghívott művészek. Ott dolgoznak minden esztendőben két hétig vagy harmincan. Egyetlen viszonzás, amit ezért kérnek tőlük: az alkotótáborban készült munkáik közül egyet ajándékozzanak a városka képtárának.

Tavaly elterjedt a hír, hogy veszteségessé vált a téesz, amelyik eddig az alkotótábor költségeit fedezte. Mindenki számolt avval, hogy a szép hagyománynak vége: az alkotótábor átkerül a legendák világába, volt-nincs. Csofálkoztak tehát az érdekeltek, amikor mégiscsak szétfutottak a meghívólevelek.

– Hát mégsem áll olyan rosszul a téesz szénája, mint ahogy hirdik? – faggatták az elnököt a tábornyitó beszélgetésen.

A téeszelnök legyintett:

– Tizenkétfélmillió forintunk hiányzik, nem hatvan-hetven ezer. Kinck használnánk, ha ezt megtakarítanánk? Mert, hogy nem ettől állunk lábra vagy sodródunk a csőd felé, az biztos. Többet ártanánk a városnak, a váro-

si műpártoló-hagyományoknak, jó hírünknek és maguknak a művészeknek is, ha ezen akarnánk megspórolni azt, amit máshol nem tudunk.

Úgy érzem, ez is felelős gondolkodás. Egy tágasabban értelmezett felelősségvállalás is befér.

De fogadjuk el ténynek, hogy nincs mindenütt így. Hogy van olyan gazdasági helyzet, ami következmények nélkül már a legkisebb terhelést sem képes elviselni.

Akkor bizony le kell passzolni a labdát a „kisiparnak”. Boldoguljon, ahogyan tud. Nem könnyű persze a több évtizedes állami monopólium feloldása. A szándék sincs meg egyértelműen, mindenkiben. Meg az öntevékenység formáit, gyakorlatát is tanulni kell. Zavarban vannak a kulturális politika alanyai és tárgyai egyaránt. Új helyzetbe kerültünk. De még ez sem egészen nyilvánvaló. Szabályozás és szabályozók még nem tükrözik.

Nem tragikus mindez, ha egyrészt kellő és idejében jelentkező rugalmasság jellemzi az új vezetői stílust „odafönt” másrészt vállalkozószellem, kockázatvállaló önállóság az alkotókat „idelent”. Mindkettő jelei mutatkoznak már, de még korántsem váltak általánossá.

Még ha anyagiak híján legalább erkölcsi ösztönzésre számíthatnánk! De ebből a szempontból sem mondható ideálisnak a mai helyzet, már ami a teljesítmény és elismerése közötti feszültséget illeti. Igaz, már Marxnál megtanulhattuk, hogy az áru értékét nem a felhasznált anyag és a belefektetett munka minősége és mennyisége adja meg végső soron, hanem az iránta megnyilatkozó társadalmi kereslet. Az pedig manapság nagyobb a *fejrevalók*, mint a *fejbevalók* iránt.

Az aggasztó csak az, hogy egy értelmiségi főállás többnyire nem elég a megélhetéshez. Ha pedig az írás – „felvevő piac” híján – többé már másodállásnak sem lesz tekinthető, mint volt eleddig, akkor másodállásnak, mellékkeresetnek is valami társadalmilag hasznos tevékenységet kell majd választanunk (magántaxizás – akinek van hozzá kocsija, jogosítványa; segédmunka, esetleg feketén vagy éjszaka valami kisiparosnál stb.). Az írás pedig visszacsik a hobbi kategóriájába, amire a kettős kenyérkereset és a család mellett már csak alig-alig akad erő, idő.

Hiába. Van, ami kelendő, van, ami nem.

MEZEY KATALIN